

PROGRAMOVÉ STRUKTURY: PARALELNÍ PROGRAMOVÁNÍ

Amdahlův zákon, jazykové konstrukce pro
paralelní výpočty, paralelismus

Amdahlův zákon

2

- Když se něco dělá paralelně, může se získat výsledek rychleji, ale ne vždy (1 žena porodí dítě za 9 měsíců, ale 9 žen neporodí dítě za 1 měsíc)
- **Amdahlův Zákon**
 - určuje urychlení výpočtu při užití více procesorů
 - urychlení je limitováno sekvenčními částmi výpočtu

Obecně:
$$\frac{1}{\sum_{k=0..n} \frac{P_k}{S_k}}$$

P_k % instrukcí, které lze urychlit
 S_k multiplikátor urychlení
 n počet různých úseků programu
 k je index úseku

- Je-li v programu jeden paralelizovatelný úsek s P % kódu, pak

$$\frac{1}{(1-P) + \left(\frac{P}{S}\right)} = \frac{1}{(1-P) \frac{1}{1} + \frac{P}{S}}$$

Amdahlův zákon (2)

3

Př. Paralelizovatelný úsek zabírá 60% kódu a lze jej urychlit 100 krát. \Rightarrow
celkové urychlení je $1 / ((1 - 0,6) + (0,6 / 100)) = 1 / (0,4 + 0,006) \approx \mathbf{2,5}$

Př. 50 % kódu lze urychlit libovolně \Rightarrow
celkové urychlení je $1 / (1 - 0,5) = \mathbf{2}$

Př. úseky

P1 = 11 %, P2 = 48 % P3 = 23 % P4 = 18 %

S1 = 1 S2 = 1,6 S3 = 20 S4 = 5

Urychlení je $1 / (0,11/1 + 0,48/1,6 + 0,23/20 + 0,18/5) \approx \mathbf{2,19}$

Kromě urychlení zajišťují paralelní konstrukce také spolupráci výpočtů

Paralelismus

4

- Paralelismus se vyskytuje na:
 - ▣ úrovni strojových instrukcí – je záležitostí hardware
 - ▣ úrovni příkazů programovacího jazyka – toho si všimneme
 - ▣ úrovni podprogramů – to probereme
 - ▣ úrovni programů – je záležitostí Operačního Systému
- Vývoj multiprocesorových architektur:
 - ▣ konec 50. let – jeden základní procesor a jeden či více speciálních procesorů pro I/O
 - ▣ polovina 60. – víceprocesorové systémy užívané pro paralelní zpracování na úrovni programů
 - ▣ konec 60. – víceprocesorové systémy užívané pro paralelní zpracování na instrukční úrovni
- Druhy počítačových architektur pro paralelní výpočty:
 - ▣ SIMD architektury
 - stejná instrukce současně zpracovávaná na více procesorech
 - na každém s jinými daty
 - vektorové procesory
 - ▣ MIMD architektury
 - nezávisle pracující procesory, které mohou být synchronizovány

Paralelismus (2)

5

- Někdy se rozlišuje
 - ▣ Parallel programming = cílem je urychlení výpočtu
 - ▣ Concurrent programming = cílem je správná spolupráce programů

- Paralelismus implicitní (zajistí překladač) nebo **explicitní** (zařizuje programátor)

- Realizace buď konstrukcemi jazyka nebo knihovny (u tradičních jazyků)

Paralelismus na úrovni podprogramů

6

- Sekvenční výpočetní proces je v čase uspořádaná posloupnost operací = vlákno.
- Definice vláken a procesů se různí
- Obvykle proces obsahuje 1 či více vláken a vlákna uvnitř jednoho procesu sdílí zdroje, zatímco různé procesy ne.
- Paralelní procesy jsou vykonávány paralelně či pseudoparalelně (pseudo=nepravý)
- Kategorie paralelismu
 - ▣ fyzický paralelismus (má více procesorů pro více procesů)
 - ▣ logický paralelismus (time-sharing jednoho procesoru, v programu je více procesů)
 - ▣ kvaziparalelismus (kvazi = zdánlivě, př. korutiny v některých jazycích)
 - korutiny – speciální druh podprogramů, kdy volající a volaný jsou si rovni (symetrie), mají více vstupních bodů a zachovávají svůj stav mezi aktivacemi.
- Paralelně prováděné podprogramy musí nějak komunikovat
 - ▣ přes sdílenou paměť (Java, C#), musí se zamykat přístup k paměti
 - ▣ předáváním zpráv (Occam, Ada), vyžaduje potvrzení o přijetí zprávy

Problémy paralelního zpracování

7

- Nové problémy
 - rychlostní závislost
 - uvíznutí (vzájemné neuvolnění prostředků pro jiného),
 - vyhladovění (obdržení příliš krátkého času k zajištění progresu),
 - livelock (obdoba uvíznutí, ale nejsou blokovány čekáním, zaměstnávají se navzájem (after you - after you efekt))

Př. Z konta si vybírá SIPO 500,- Kč a obchodní dům 200,- Kč

Ad sériové zpracování

Zjištění stavu konta - Odečtení 500 - Uložení nového stavu - Převod 500 na konto SIPO

...

Zjištění stavu konta - Odečtení 200 - Uložení nového stavu - Převod 200 na konto obchodního domu

...

Výsledek bude OK

Rychlostní závislost

8

- Ad paralelní zpracování dvěma procesy

Zjištění stavu konta

Odečtení 500

Uložení nového stavu

Převod 500 na konto SIPO

Zjištění stavu konta

Odečtení 200

Uložení nového stavu

Převedení 200 na konto obch. domu

- Pokud výpočet neošetříme, může vlivem různých rychlostí být výsledný stav konta: (Původní stav -500) nebo (Původní stav -200) nebo (Původní stav - 700)
- Operace výběrů z konta ale i vložení na konto musí být prováděny ve vzájemném vyloučení. Jsou to tzv. **kritické sekce programu**
- Jak to řešit?
 - ▣ 1. řešení: Semafor = obdobnou funkci jako klíč od WC nebo návštěvnické železnice (jen jeden může do sdíleného místa).
 - ▣ operace: zaber(semafor) a uvolni(semafor)

Semaforey

9

Proces A

Zaber(semafor S)
Zjištění stavu konta
Odečtení 500
Uložení nového stavu
Převod 500 na konto SIPO

Uvolni(semafor S)

odtud
jsou
kritické
sekce
až sem

Proces B

Zaber(semafor S)
Zjištění stavu konta
Odečtení 200
Uložení nového stavu
Převedení 200 na k. OD

Uvolni(semafor S)

- Výsledný stav konta bude (Původní – 700)
- Nebezpečnost semaforů:
 - opomenutí semaforové operace (tj. ochránění kritické sekce)
 - možnost skoku do kritické sekce
 - možnost vzniku deadlocku (viz další), pokud semafor neuvolníme

Uváznutí (deadlock)

10

Př. Procesy A, B oba pracují s konty (soubory, obecně zdroji) Z1 a Z2.
K vyloučení vzniku nedeterminismu výpočtu, musí požádat o výlučný přístup (např. pomocí semaforů)

Pokud to provedou takto:

Proces A

...

Zaber(semafor S1)

Zaber(semafor S2)

...

Proces B

...

Zaber(semafor S2)

Zaber(semafor S1)

...

- Bude docházet k deadlocku. Každý z procesů bude mít jeden ze zdrojů, potřebuje ale oba zdroje. Oba procesy se zastaví.
- Jak tomu zabránit? (např. tzv. bankéřův algoritmus nebo přidělování zdrojů v uspořádání = pokud nemáš S1, nemůžeš žádat S2, ...)

Monitor

11

- 2. řešení kritické sekce je Monitor
- Monitor je modul (v OOP objekt), nad jehož daty mohou být prováděny pouze v něm definované operace.
- Provádí-li jeden z procesů některou monitorovou operaci, musí se ostatní procesy postavit do fronty, pokud rovněž chtějí provést některou monitorovou operaci .
- Ve frontě čekají, dokud se monitor neuvolní a přijde na ně řada.

Př. Typ monitor `konto` -data: `stav_konta`
-operace: `vyber(kolik)`, `vlož(kolik)`

Instance: `Mé_konto`, `SIPO_konto`, `Obchodům_konto`

Proces A

`Mé_konto.vyber(500)`

`SIPO_konto.vlož(500)`

Proces B

`Mé_konto.vyber(200)`

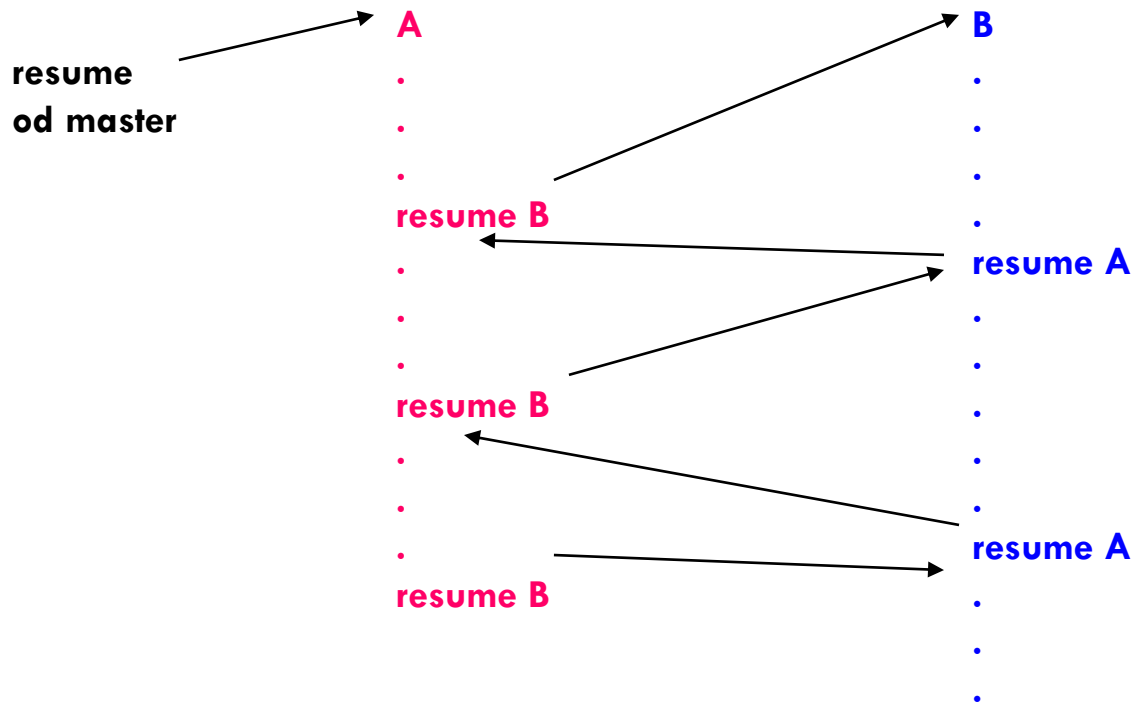
`Obchodům_konto.vlož(200)`

- Pozn. V Javě jsou monitorem objekty, které jsou instancí třídy se `synchronized` metodami (viz později)

Korutiny (kvaziparalelismus)

12

- Kvaziparalelní prostředek jazyků Modula, Simula, Interlisp
- Představte si je jako podprogramy, které při opětovném vyvolání se nespustí od začátku, ale od místa ve kterém příkazem `resume` předaly řízení druhému

Korutiny (kvaziparalelismus) (2)

13

- Speciální druh podprogramů – volající a volaný nejsou v relaci „master-slave“
- Jsou si rovni (symetričtí)
 - ▣ mají více vstupních bodů
 - ▣ zachovávají svůj stav mezi aktivacemi
 - ▣ v daném okamžiku je prováděna jen jedna
- Master (není korutinou) vytvoří deklaraci korutiny, ty provedou inicializační kód a vrátí masteru řízení.
- Master příkazem `resume` spustí jednu z korutin
- Příkaz `resume` slouží pro start i pro restart
- Pakliže jedna z korutin dojde na konec svého programu, předá řízení masteru

Paralelismus na úrovni podprogramů

14

- Procesy mohou být
 - ▣ nekomunikující (neví o ostatních, navzájem si nepřekáží)
 - ▣ komunikující (např. producent a konzument)
 - ▣ soutěžící (např. o sdílený prostředek)
- V jazycích nazývány různě:
 - ▣ **Vlákno výpočtu** v programu (thread Java, C#, Python) je sekvence míst programu, kterými výpočet prochází.
 - ▣ **Úkol** (task Ada) je programová jednotka (část programu), která může být prováděna paralelně s ostatními částmi programu. Každý úkol může představovat jedno vlákno.
- Odlišnost vláken/úkolů/procesů od podprogramů
 - ▣ mohou být implicitně spuštěny (Ada)
 - ▣ programová jednotka, která je spouští nemusí být pozastavena
 - ▣ po jejich skončení se řízení nemusí vracet do místa odkud byly odstartovány

Paralelismus na úrovni podprogramů (2)

15

- Způsoby jejich komunikace:
 - ▣ sdílené nelokální proměnné
 - ▣ předávané parametry
 - ▣ zasílání zpráv
- Při synchronizaci musí A čekat na B (či naopak)
- Při soutěžení sdílí A s B zdroj, který není použitelný simultánně (např. sdílený čítač) a vyžaduje přístup ve vzájemném vyloučení.
- Části programu, které pracují ve vzájemném vyloučení jsou kritickými sekcemi.

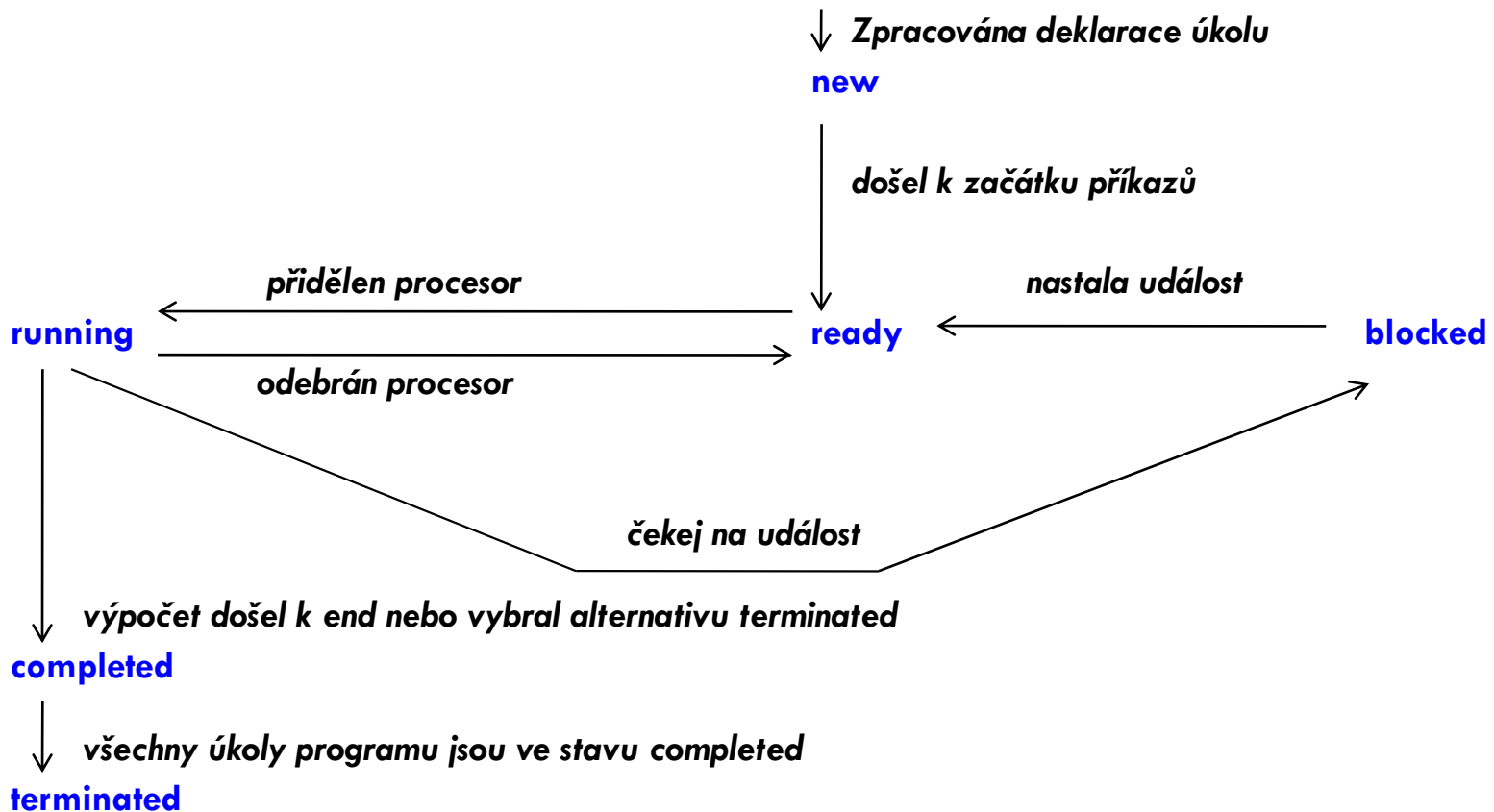
Bariéra

16

- Synchronizační konstrukce
- Bariéra ve zdrojovém kódu skupiny vláken/procesů způsobí, že vlákna/procesy se musí zastavit na tomto místě, a nemohou pokračovat na tomto místě, dokud se ostatní vlákna k bariéře také nedostanou
- Použití – v případě, že potřebujeme výsledek z jiného vlákna abychom mohli pokračovat ve výpočtu
- V případě synchronního posílání zpráv - implicitní bariéra

Stavy úkolů (př. jazyka ADA)

17

Semafor

18

- Probereme princip synchronizačních a komunikačních prostředků (semafor, monitor, které pracují se sdílenou pamětí a zasíláním zpráv, které lze použít i v distribuovaných výpočtech)
- **Semafor** = datová struktura obsahující čítač a frontu pro ukládání deskriptorů úkolů/procesů/vláken. Má dvě operace – zaber a uvolni (P a V).
- Je použitelný jak pro soutěžící, tak spolupracující úkoly.
- P a V jsou atomické (tj. nepřerušitelné) operace.

Semafor (2)

19

- Pro jednoduchost uvažujme binární semafor
 - ▣ P (semafor) `/* zaber */`
if semafor == 1 then semafor = 0
else pozastav volající proces a dej ho do fronty na semafor
 - ▣ V (semafor) `/* uvolni */`
if fronta na semafor je prázdná then semafor = 1
else vyber prvního z fronty a aktivuj ho
- Pokud chráníme ne jeden, ale N zdrojů, nabývá čítač hodnoty 0..N
- Nebezpečnost semaforů
 - ▣ nelze kontrolovat řádnost použití
 - může nastat deadlock, když neuvolníme semafor
 - může nastat rychlostní závislost, když nezabereme semafor

Monitor a zasílání zpráv

20

- Obdobou je použití signálů
 - Send(signal) - je akcí procesu 1
 - Wait(signal) - je akcí procesu 2 (rozdíl proti P a V)
- **Monitor** - programový modul zapouzdřující data spolu s procedurami, které s daty pracují. Procedury mají vlastnost, že vždy jen jeden úkol/vlákno může provádět monitorovou proceduru, ostatní čekají ve frontě. (pro Javu to probereme důkladněji)
- **Zasílání zpráv** (je to synchronní způsob komunikace)
 - ▣ při asynchronní komunikují přes vyrovnávací paměť
 - ▣ vede k principu schůzky (rendezvous v Adě)

Paralelní konstrukce v jazyce ADA

21

- Paralelně proveditelnou jednotkou je task

```
task T is
```

```
    Deklarace tzv. vstupů (entry)
```

specifikační část

```
end T;
```

```
task body T is
```

```
    Lokální deklarace a příkazy
```

tělo

```
end T;
```

- Primárním prostředkem komunikace úkolů je **schůzka (rendezvous)**

Rendezvous

22

```
task ČIŠNÍK is
    entry PIVO (X: in INTEGER);
    entry PLATIT;
    ...
end ČIŠNÍK ;

task body ČIŠNÍK is
    ... --lokalni deklarace

    begin
        loop
            ...--blouma u pultu
            accept PIVO (X: in INTEGER) do
                ...--donese X piv
            end PIVO;
            ...--sbira sklenice
            accept PLATIT do
                ...--inkasuje
            end PLATIT;
        end loop;
    end ČIŠNÍK ;

task HOST1 is --nemá zadny vstup
end HOST1;

task body HOST1 is
    ...
    ČIŠNÍK.PIVO(2); --vola vstup

    ...--pije pivo
    ČIŠNÍK.PLATIT;

    ...
end HOST1;
```

- Všechny úkoly se spustí současně, jakmile hlavní program dojde k `begin` své příkazové části (implicitní spuštění).

Rendezvous (2)

23

- Úkoly mohou mít „vstupy“ (entry), pomocí nichž se mohou synchronizovat a realizovat rendezvous (schůzku)
- Př. Schránka pro komunikaci producenta s konzumentem. Schránka je jeden úkol, producent i konzument by byly další (zde nezapsané) úkoly

```
task SCHRANKA is
  entry PUT(X: in INTEGER);
  entry GET(X: out INTEGER);
end SCHRANKA;
task body SCHRANKA is
  V: INTEGER;
begin
  loop
    accept PUT(X: in INTEGER) do --zde čeká, dokud producent nezavolá PUT
      V := X;
    end PUT;
    accept GET(X: out INTEGER) do --zde čeká, dokud konzument nezavolá GET
      X := V;
    end GET;
  end loop;
end SCHRANKA; --napřed do ni musí vložit, pak ji může vybrat
```

Rendezvous (3)

24

- Konzument a producent jsou také úkoly a komunikují např.
 - ▣ Producent: `SCHRANKA.PUT(456);`
 - ▣ Konzument: `SCHRANKA.GET(I);`
- Pořadí provádění operací `PUT` a `GET` je určeno pořadím příkazů. `PUT` a `GET` se musí střídat.
- To nevyhovuje pro případ sdílené proměnné, do které je možné zapisovat a číst v libovolném pořadí, **ne však současně**.
- Libovolné pořadí volání vstupů dovoluje konstrukce `select`

Rendezvous (4)

25

- **Př. Sdílená proměnná realizovaná úkolem (dovolující libovolné pořadí zapisování a čtení)**

```
task SDILENA is
  entry PUT(X: in INTEGER);
  entry GET(X: out INTEGER);
end SDILENA;
task body SDILENA is
  V: INTEGER;
begin
  loop
    select
      --dovoli alternativni provedeni
      accept PUT(X: in INTEGER) do
        V := X;
      end PUT;
    or
      accept GET(X: out INTEGER) do
        X := V;
      end GET;
    or
      terminate; --umozni ukolu skoncit aniz projde koncovym end
    end select;
  end loop;
end SDILENA;
```

- **nevýhodou je, že sdílená proměnná je také úkolem, takže vyžaduje režii s tím spojenou.**
- **proto ADA zavedla tzv. protected proměnné a protected typy, které realizují monitor.**

Paralelismus na úrovni příkazů jazyka - Occam

26

- Jazyk Occam je imperativní paralelní jazyk
- SEQ uvozuje sekvenční provádění

SEQ

```
x := x + 1
  y := x * x
```

- PAR uvozuje paralelní provádění
- V konstrukcích lze kombinovat

WHILE next <> eof

SEQ

```
x := next
```

PAR

```
in ? Next
out ! x * x
```

Paralelismus na úrovni příkazů jazyka - Fortran

27

High performance Fortran

- Založen na modelu SIMD:
 - výpočet je popsán jednovláknovým programem
 - proměnné (obvykle pole) lze distribuovat mezi více procesorů
 - distribuce, přístup k proměnným a synchronizace procesorů je zabezpečena kompilátorem

Př. Takto normálně Fortran dělí trojúhelníkovou matici pod hlavní diagonálou příslušným číslem na diagonále

```
REAL DIMENSION (1000, 1000) :: A
INTEGER I, J
```

...

```
DO I = 2, N
  DO J = 1, I - 1
    A(I, J) = A(I, J) / A(I, I)
  END DO
END DO
```

- High Performance Fortran to ale umí i paralelně příkazem
`FORALL (I = 2 : N, J = 1 : N, J .LT. I) A(I, J) = A(I, J) / A(I, I)`
- kterým se nahradí ty vnořené cykly
- FORALL představuje zobecněný přiřazovací příkaz (a ne smyčku)
- Distribuci výpočtu na více procesorů provede překladač.
- FORALL lze použít, pokud je zaručeno, že výsledek seriového i paralelního zpracování budou identické.

Paralelismus na úrovni programů

28

- Pouze celý program může v tomto případě být paralelní aktivitou.
- Je to věcí operačního systému
- Např. příkazem Unixu `fork()` vznikne potomek, přesná kopie volajícího procesu, včetně proměnných
- Následující příklad zjednodušeně ukazuje princip na paralelním násobení matic, kde se vytvoří 10 procesů s `myid 0,1,...,9`.
- Procesy vyjadřují, zda jsou rodič nebo potomek pomocí návratové hodnoty `fork()`. Na základě testu hodnoty `fork()` pak procesy rodič a děti mohou provádět odlišný kód.
- Po volání `fork()` může být proces ukončen voláním `exit()`.
- Synchronizaci procesů provádí příkaz `wait()`, kterým rodič pozastaví svoji činnost až do ukončení svých dětí.

Paralelismus na úrovni programů (2)

29

```
#define SIZE 100
#define NUMPROCS 10
int a[SIZE] [SIZE], b[SIZE] [SIZE], c[SIZE] [SIZE];
void multiply(int myid)
{ int i, j, k;
  for (i = myid; i < SIZE; i+= NUMPROCS)
    for (j = 0; j < SIZE; ++j)
      { c[i][j] = 0;
        for (k = 0; k < SIZE; ++k)
          c[i][j] += a[i][k] * b[k][j];
      }
}
main()
{ int myid;
  /* prikazy vstupu a, b */
  for (myid = 0; myid < NUMPROCS; ++myid)
    if (fork() == 0)
      { multiply(myid);
        exit(0);}
  for (myid = 0; myid < NUMPROCS; ++myid)
    wait(0);
  /* prikazy vystupu c */
  return 0;
}
```